

Відгук
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Пальчевської Олени Григорівни
«Екзистенційно-смишлужиттєві орієнтації віруючих
пізньопротестантських конфесій»
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі
спеціальності 09.00.11 - релігієзнавство

Складнощі соціально-економічного реформування українського суспільства спонукають до пошуку чинників, що забезпечують успішну ринкову трансформацію. Невеликий за історичними мірками досвід реформування показав неефективність шаблонних моделей, що не враховують приналежність країни до певного типу цивілізаційного розвитку, особливості духовного складу населення, традиційної системи цінностей, тому звернення до проблеми екзистенційно-смишлужиттєвих орієнтирів особливо актуальне для сучасної України. Ще в 1912 році Сергій Булгаков в доповіді при захисті своєї докторської дисертації говорив, що «Політична економія зі своїм економізмом особливо потребує філософського перегляду і поглиблення своїх основ, свіжості філософського сумніву» і це справедливо. Одних економічних проектів і законів, що пояснюють зміни в суспільстві недостатньо. Сучасні реформи не вписуються в будь-які стандарти, і тому пошук моделей розвитку України потрібно вести не в руслі абстрактних дискусій, а на шляху виявлення специфічних національних особливостей, духовної культури, моральних цінностей, а це означає що дослідження потребує сам механізм соціальної спадковості, своєрідний генетичний формат, і тут багато незрозумілого з позицій раціоналізму, що відкидає все, що не піддається суворій детермінації і логічному поясненню.

Унікальну особливість української поліконфесійності можна і потрібно використовувати на благо і розвиток суспільства, враховуючи віковий досвід релігійних спільнот і в цьому контексті актуальним та новаторським виглядає дисертаційне дослідження Олени Григорівни Пальчевської «Екзистенційно-смишлужиттєві орієнтації віруючих пізньопротестантських конфесій». Пояснюється це тим, що в умовах загострення соціально-економічної, політичної, духовної кризи в суспільстві постає необхідність переосмислення головних світоглядних принципів та вироблення нових стратегій розвитку, які б допомогли прискорити намагання України інтегруватися у сучасний європейський простір. Однак означені проблеми неможливо розв'язати без урахування реформаторського досвіду попередніх поколінь. Одним із

численних носіїв такого досвіду є пізньопротестанські конфесії, які на сьогоднішній день не стоять осторонь суспільно-політичного життя країни та все активніше долучаються до партнерської співпраці з державними структурами. Отже, тема до якої звернулася Олена Григорівна актуальна та важлива в соціальному вимірі зважаючи на поліконфесійність українського суспільства та поліетнічний склад населення України.

Приступаючи до аналізу дисертаційного дослідження Пальчевської Олени Григорівни відзначимо, що потреба в розробці теоретико- методологічних моделей розуміння природи та соціальної ролі езистенційно- смисложиттєвих орієнтацій пізнього протестантизму існувала давно що і обумовило своєчасність звернення до цієї тематики.

Відомо, що на основі християнства як соціокультурної традиції виникли два типи цивілізацій - Західна (католицька) і Східна (православна). Але протестантизм породив особливий тип господарства - економіку і «економічну людину», особливу господарську етику, цінностями якої є раціоналізм, професіоналізм, індивідуалізм, прибуток, конкуренція, які склали ідеологію індустріальної цивілізації Заходу. Згідно ж з православною господарською етикою чеснота господарюючого віруючого полягає перш за все, в постійній орієнтації на внутрішню духовну роботу, в помислах про Бога, в любові до ближнього, втілених в конкретній мирській праці.

Виходячи з цих базових визначень, звернення до пізньопротестантських конфесій обумовлює наукову новизну дисертаційної роботи О. Г. Пальчевської, яка полягає у здійсненні філософсько-релігієзнавчого аналізу екзистенційно- смисложиттєвих орієнтацій представників пізньопротестантських конфесій як системоутворюючих чинників життєорганізації особистості віруючого в її зовнішніх та внутрішніх проявах. Автором здійснено комплексне дослідження природи, атрибутів та соціокультурної детермінації екзистенційно- смисложиттєвих орієнтацій представників пізньопротестантських конфесій як конститuentів існування особистості віруючого.

З перших рядків автор впевнено демонструє здатність до ґрунтового аналізу системи віровчень пізньопротестантських конфесій. Поданий у вступі науковий апарат дослідження дає можливість виробити цілісні уявлення про обраний ракурс роботи, її побудову, інструментарій, способи інтерпретації отриманих результатів.

Автор ставить чітко сформульовану мету дослідження та втілює її через низку завдань, реалізація яких призвела до певних наукових результатів деякі з яких стали положеннями що вперше виносяться на захист а деякі отримали подальший розвиток та уточнення.

Перший розділ *«Екзистенційно-смісложиттєві орієнтації віруючих як об'єкт наукового дослідження»* насичений ґрунтовним аналізом науково-дослідної літератури вітчизняних та зарубіжних авторів, які в своїх розробках висвітлюють проблеми екзистенційної сутності смісложиттєвих орієнтацій особистості та реалізацію цих орієнтацій в протестантизмі та в пізньопротестантських конфесіях. В коло наукового інтересу дисертанта потрапили праці українських дослідників І.В. Богачевської, В.І. Докаша, В.Є. Єленського, С.І. Здіорука, А.М. Колодного, В.І. Любащенко, П.Ю. Сауха, О.Л. Соколовського, О.Р.Титаренко, Л.О. Филипович, М.М. Черенкова, Ю.П. Чорноморця, Л.М. Шугаєвої, П.Л. Яроцького та ін.

Окрім робіт відомих вже в українському реліґієзнавстві дослідників автор ретельно опрацьовує дисертаційні дослідження останніх років не залишаючи поза увагою наукові статті, індивідуальні та колективні монографії з проблем пізньопротестантських реліґійних утворень в Україні та граничних з цією тематикою публікацій.

Результат ретельного аналізу джерельної бази полягає в конкретизації та уточненні змісту таких понять: «смісложиттєві орієнтації особистості», «екзистенційно-смісложиттєві орієнтації віруючих», «пізньопротестантські конфесії», «екзистенційне поле віруючих пізньопротестантських конфесій».

При розробці методологічних основ дослідження автор приходить до цілком слушного висновку, що екзистенційно-смісложиттєві орієнтації віруючих доцільно розглядати як відображення людської потреби в цілісності життя в умовах відданості людини Богу. Така відданість передбачає формування тієї системи смісложиттєвих орієнтацій, яка потребує не лише інтелектуальних елементів, а й відчуттів та емоцій, які й надають цим орієнтаціям екзистенційної глибини та виразного забарвлення.

У другому розділі дисертаційного дослідження *«Екзистенційно-смісложиттєві орієнтації протестантів як складова основоположних доктрин пізнього протестантизму»* автором встановлено, що системотворним чинником системи екзистенційно-смісложиттєвих орієнтацій будь-якого конфесійного об'єднання є ідея спасіння, яка безпосередньо витікає з віровчення. Навколо неї відбувається формування своєрідних екзистенційно-смісложиттєвих орієнтаційних полів віруючих. Для повноти огляду дисертантка охарактеризувала ці поля в системі людських вимірів, розташованих в умовно визначеній відомим філософом М. С. Колесовим системі координат.

Згідно з цією системою з'явилася можливість розглянути згадані екзистенційно-смісложиттєві орієнтації «за вертикаллю» - на рівні індивід,

особистість, індивідуальність, і «за горизонталлю» - на рівні полілогу відносин «я-я», «я-ти», «я-ми», «я-людство», «я-друга природа», «я-природа», «я-універсум». У результаті цього виявлено відповідні точки дотику та розбіжностей, встановлено ті позиції, які здатні слугувати субстанціональною основою для реалізації ідеї екуменічного об'єднання.

У третьому розділі *«Екзистенційно-смысловиттєві орієнтації пізньопротестантських вірувань в умовах впливу причинної і телеологічної детермінації»* дисертантка приходить до висновку, що коли змістовні основи екзистенційно-смысловиттєвих орієнтацій представників різних пізньопротестантських конфесій визначатимуться у період глобальних криз в основному впливом на них основ віровчення, то екзистенційні - тими екзистенціалами, які обумовлюватимуться характером і напруженістю антиномій - чинників потрясіння внутрішнього світу. Спираючись на обґрунтовані факти автор доводить, що новий етап в еволюції екзистенційно-смысловиттєвих орієнтацій віруючих пізньопротестантських конфесій у контексті реалій суспільного життя України пов'язується з визначальними для громадського суспільно-політичного життя України сучасними подіями. І це, зумовило відповідний процес трансформації екзистенційно-смысловиттєвих орієнтацій більшості представників пізньопротестантських громад.

Підсумовуючи можна констатувати, що дослідженню притаманні чітко структуровані тематичні розділи, логічна й струнка система посилань, фундаментальна джерельна база, використання якої носить послідовний та системний характер. Основні результати дослідження відображено у 8 наукових публікаціях: 6 статтях (4 - із них уміщено у фахових виданнях України, 2-у зарубіжних), 2-у збірниках наукових праць та матеріалах конференцій. Список використаних джерел містить 272 найменувань, які представляють в основному найновіші напрацювання вітчизняних та зарубіжних учених які стосуються теми дослідження.

Поряд із цим дозволимо собі висловити низку зауважень, частина з яких, можливо, слугуватиме приводом для творчої дискусії.

1. Автор залишає поза увагою питання внутрішніх кризових явищ у сучасному релігійному житті представників пізньопротестантських громад, та їх вплив на формування змістовних основ екзистенційно-смысловиттєвих орієнтацій віруючих. На наш погляд це потребує ретельного розгляду.

2. Аналізуючи велику кількість робіт вітчизняних та зарубіжних дослідників нажалі в коло інтересів автора не потрапила більшість робіт доктора філософських наук Єленського В.Є. (аналізується лише одна робота)

та поза увагою лишилися роботи Фридріха Шлейєрмахера та Рейнхольда Нібура, відомих протестантських мислителів кінця XIX - початку XX ст.

3. У тексті дисертації подекуди, хоч і рідко, трапляються русизми, інші стилістичні огріхи (с. 56, 61, 90, 168).

Зрозуміло, що представлене до захисту дисертаційне дослідження не може не породити низку глибоких роздумів і бути позбавленим певних недоліків. Можна ще говорити про недостатність у висвітленні окремих важливих і менш важливих моментів, про певну описовість у науковій новизні, про дискусійний характер деяких положень і т.п. Однак висловлені зауваження, носять в основному рекомендаційний характер і не знижують загальної цінності представленого до захисту дисертаційного дослідження. У ході його здійснення автор продемонструвала глибоку дослідницьку ерудицію, уміння розглядати процеси, явища, факти з методологічних позицій. Це дає право стверджувати, що представлене до захисту дисертаційне дослідження виконане на високому науково-методологічному рівні та є самостійною авторською працею.

Дисертаційна робота Олени Григорівни Пальчевської на тему «Екзистенційно-смісловиттєві орієнтації віруючих пізньопротестантських конфесій» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року №567 (зі змінами), які висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 - релігієзнавство.

Доктор філософських наук,
доцент кафедри релігієзнавства
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

І.В. Кондратьєва